

Utbildningsdepartementet
103 33 Stockholm

2009-06-22
1 (1)
Dnr 73-2009:00566

Redovisning av uppdrag om nationella prov i årskurs 3

Dnr U2006/8951/S

Härmed redovisas uppdraget om nationella prov i årskurs 3 givet i särskild ordning för budgetåret 2006.

Per Thullberg
Generaldirektör

Maj Götefelt
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har Camilla Asp, Ann Charlotte Gunnarson, Eva Lindgren, Staffan Lundh samt Helen Ängmo i Skolverkets ledningsgrupp deltagit.

Redovisning av uppdrag om nationella prov i årskurs 3

Dnr U2006/8951/S

Bakgrund

I november 2006 gav regeringen i uppdrag åt Skolverket att föreslå mål att uppnå i svenska och matematik för årskurs 3, senare även i svenska som andraspråk. Skolverket har tidigare redovisat¹ denna del av uppdraget med förslag till mål att uppnå för ämnena svenska, svenska som andraspråk och matematik

I ett andra steg skulle Skolverket utforma nationella prov i dessa ämnen till vårterminen 2009. Denna del av uppdraget redovisas i denna rapport. Skolverket genomförde även en nationell utvärdering av elevernas måluppfyllelse i samband med att de nationella proven användes vårterminen 2009. Denna utvärdering redovisas vid ett senare tillfälle. De nationella ämnesproven i matematik, svenska och svenska som andraspråk i årskurs 3 har genomförts i en utprovningssomgång under perioden 16 mars–15 maj 2009.

Utgångspunkter för arbetet

Skolverket har samordnat regeringsuppdragets tre delar genom att delvis använda gemensamma referensgrupper av lärare, lärarutbildare och forskare. Flera av dessa personer har efter arbetet med målen på olika sätt deltagit vid utveckling och konstruktion av provet.

Från början av arbetet ställdes frågan om hur elever i början av sin kunskapsutveckling i skolan kan visa sin kunskap. En viktig utgångspunkt har också varit att tydliggöra hur kunskap hos yngre elever kan bedömas. Skolverket har en drygt femtonårig erfarenhet från utveckling och genomförande av nationella prov i årskurs 5 vilket har varit värdefullt vid provkonstruktion för en ännu yngre åldersgrupp. I förberedelsearbetet har Skolverket tagit del av erfarenheter av prov och kunskapsutvärderingar för elever i de första skolåren från andra länder samt från internationella undersökningar, bland annat PIRLS, som är en undersökning av elevers läsförmåga i årskurs 4 i ett fyrtiotal länder. Skolverket vände sig till Finland som tidigare genomfört en nationell kunskapsutvärdering med ett urval elever i början av höstterminen i årskurs 3. Erfarenheter från denna utvärdering visar att format och

¹ Redovisning av Uppdrag till Statens skolverk angående mål i årskurs 3 (U2007/7471/S), Dnr 2007:3594.

innehåll, tidsåtgång, omfattning och organisation vid utvärdering och prov är särskilt viktigt att ta hänsyn till för denna elevgrupp.

Utifrån dessa överväganden formulerades ett förfrågningsunderlag till universitet och högskolor om uppdraget att konstruera och utveckla ett nationellt prov för årskurs 3. Där betonades att provet ska:

- vara ett stöd för lärarens bedömning av elevers måluppfyllelse och pröva hur väl den enskilde eleven har uppnått målen,
- ge underlag för en kunskapsprofil i syfte att stödja kunskapsutvecklingen mot målen,
- kunna användas i uppföljande och utvärderande syfte på olika nivåer.
- kunna infogas på ett naturligt sätt i undervisningen,
- bestå av uppgifter som känns bekanta för eleverna,
- i fråga om format, innehåll och tidsåtgång ta hänsyn till elevernas ålder och varierande utveckling,

Konstruktion av ämnesprov

Inkomna svar på förfrågningsunderlaget bedömdes av Skolverket tillsammans med ämnesdidaktiker från Norge och Finland. I oktober 2007 gav Skolverket i uppdrag åt Uppsala universitet att utveckla och konstruera ett nationellt ämnesprov i svenska och svenska som andraspråk. Skolverket skrev även en överenskommelse med Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk vid Stockholms universitet, dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm, för att arbeta med provutveckling ur ett andraspråksperspektiv. Uppdraget att konstruera och utveckla ett nationellt ämnesprov i matematik gavs till PRIM-gruppen vid Stockholms universitet, dåvarande Lärarhögskolan i Stockholm. Dessa universitet har sedan tidigare Skolverkets uppdrag att utveckla och konstruera nationella ämnesprov i grundskolan.

Skolverkets erfarenhet är att det normalt tar mellan 1,5 och 2 år för att utveckla och konstruera ett nationellt prov. Den tiden behövs för att analysera styrdokument, ta fram ramar för provkonstruktion, konstruera uppgifter och göra olika typer av utprövningar. Konstruktionsarbetet påbörjades i slutet av 2007 utifrån de förslag till mål som Skolverket redovisade till regeringen i december 2007. Då målen beslutades i juni 2008, konstruerades några nya uppgifter i vissa av delproven eftersom vissa mål delvis hade nytt innehåll.

Utprövning och kvalitetssäkring

Under 2008 prövades uppgifter ut i småskaliga och storskaliga utprövningar över hela landet i olika socioekonomiska miljöer i såväl storstäder som tätorter. När målen fastställdes av regeringen prövades nykonstruerade uppgifter ut bland elever i årskurs 4 under september och oktober. Sammantaget har uppgifter i ämnesproven utprovats bland mellan 1 000 och 1 500 elever. Till utprövningarna fanns också lärarenkäter för att få synpunkter på uppgifterna t.ex. om hur de hade fungerat för eleverna.

Institutionerna vid de båda universitet som utvecklat och konstruerat ämnesproven har vid olika tillfällen under konstruktionsarbetet inbjudit forskare och ämnesdidaktiker från Norge, Danmark och Finland samt från Nederländerna och England för att få deras synpunkter på konstruktionen av uppgifter. Likaså har universitetet inbjudit lärare, lärarutbildare och forskare i Sverige för att ge sina synpunkter på de uppgifter som tagits fram.

Provet innehåll

Provuppgifterna i de båda ämnesproven prövar målen med bredd och variation och eleverna ska kunna visa sin kunskap på olika sätt. Därför skulle eleverna inte bara skriftligt svara på en uppgift utan även visa sin kunskap genom att rita, berätta och samtala samt klippa och bygga en papperskonstruktion. För att inte bli för omfattande provades inte alla mål i ämnena.

I båda ämnesproven gjorde eleverna en självbedömning och beskrev sin förmåga inom olika områden i ämnet. Självbedömningen kunde sedan ligga till grund för samtal mellan elev och lärare om undervisningen i ämnet framöver.

Till uppgifterna finns utförliga anvisningar med exempel på bedömda elevsvar med motiveringar och förklaringar. Utprövningar i provet i svenska som andraspråk visade att lärare hade ett stort behov av stöd för bedömning utifrån ett andraspråksperspektiv. Till det delprov som prövar skrivförmåga finns därför utförliga bedömningsanvisningar med ett stort antal bedömda elevsvar utifrån kursplanen i svenska som andraspråk.

I provmaterialet finns anvisningar för hur lärare kan anpassa provuppgifterna för elever med funktionshinder som inte är av tillfällig natur som till exempel läs- och skrivsvårighet. Anpassningarna kan göras genom att exempelvis förstora text, dela upp delprovet vid flera tillfällen eller genomföra delprovet i enskildhet med lärare. Provet ska fortfarande pröva det som är avsett att prövas.

I provmaterialet finns en sammanställningsblankett, en s.k. kunskapsprofil för respektive ämne. I kunskapsprofilen kan läraren ge en utförlig bild av elevens kunskaper i förhållande till målen för ämnet och med stöd av provresultatet ange elevens måluppfyllelse. Kunskapsprofilen är tänkt att användas framåtsyftande som underlag för planering av undervisningen och vid upprättandet av individuella utvecklingsplaner och skriftliga omdömen. Vid utvecklingssamtalet kan kunskapsprofilen presenteras. I provmaterialet ingår också underlag för planering av lärarens undervisning framöver utifrån vad provresultatet för klassen/gruppen har visat samt observationsscheman och bedömningsunderlag. En översikt över provets innehåll presenteras i bilaga 1.

Ämnesprovet i matematik

Ämnesprovet i matematik bestod av nio korta delprov varav ett genomfördes i par och två i grupp, bland annat ett spel. I par- och gruppuppgifter bedömer läraren varje elev individuellt med stöd av observationsscheman. Ämnesprovet inleddes med en gemensam muntlig paruppgift i matematik och svenska/svenska som and-

raspråk. Ämnesprovet innehöll dessutom delprov som bland annat behandlade skriftliga räknemetoder, huvudräkning och geometri.

Erfarenheter från Finland vid kunskapsutvärdering för denna åldersgrupp, visar på betydelsen av en berättelse eller tema i uppgifterna för att tona ned provsituationen. En speciellt framtagen berättelse med tillhörande affisch om två barn på äventyr, höll därför samman delproven i matematik. I slutet av varje avsnitt fick eleverna ett uppdrag som skulle utföras i delprovet. Efter varje delprov satte läraren upp en bild av en nyckel på en stor bild på en nyckelknippa som tillhörde berättelsen. När alla nycklar var på plats hade också äventyret med de båda barnen fått sin avslutning och eleverna hade genomfört alla delprov. Berättelsen syftade till att avdramatisera provsituationen och underlätta ingången för eleven i delprovet.

Ämnesprovet i svenska och svenska som andraspråk

Ämnesprovet var gemensamt för de båda svenskämnen eftersom målen är desamma i ämnena. Bedömningens inriktning är dock olika för respektive ämne ifråga om krav på korrekthet och komplexitet vad gäller elevens uttryck i tal och skrift. Ämnesprovet bestod av sex delprov för eleven. I det delprov som prövar skrivförmågan, bedömde läraren även elevens förmåga till stavning och interpunktion vilket inneburit att läraren gjorde sju bedömningar.

Uppgifterna i de olika delproven var att individuellt läsa och återberätta en skönlitterär text, skriva berättande text samt läsa, återberätta och skriva faktatext utifrån teman. Två delprov innehöll även tal och samtal i grupp.

I delprovet som prövar läsförståelse var svarsformatet till största del flervalsfrågor. Formatet valdes för att delprovet inte skulle pröva elevernas skrivförmåga, något som prövades i ett annat delprov. Delprovets format är resultat av olika överväganden under konstruktionsarbetet.

Genomförande

Provet skickades till skolorna i slutet av februari för att genomföras under perioden 16 mars–15 maj 2009.

Denna provomgång genomfördes i en utvärderingsomgång för att se hur ett nationellt prov för denna åldersgrupp fungerar. Synpunkter på proven som framkommer i lärarenkäter från utvärderingsomgången, tas om hand under hösten och kommer att vägas in vid konstruktionen av 2010 års prov. Genom utvärderingsomgången har skolorna getts möjlighet att utveckla rutiner för planering och genomförande av det nationella provet i årskurs 3.

Det övergripande intrycket är att genomförandet har fungerat väl. Skolverket har följt genomförandet genom olika besök hos huvudmän och skolor. Vid skolbesök har samtal förts med både elever och lärare för att få deras uppfattning om provet. Reaktionen och synpunkter har hittills visat att provet har mottagits positivt av både lärare och elever. Eleverna har engagerats av äventyrsberättelsen som hör till provuppgifterna. Det har bidragit till att provsituationen har tonats ned. Några lärare har framfört att provet är omfattande och att det är mycket att dokumentera och

hantera. Andra lärare har framfört att provet tack vare att det är omfattande ger en tydlig bild av elevens kunskaper. Alla inkomna synpunkter och utvärderingar ligger till grund för arbetet inför kommande ämnesprov, där en av frågorna som behöver diskuteras vidare är ämnesprovets omfattning.

Den mediala uppmärksamheten har varit stor. Rapporteringen har mestadels varit positiv och lyft fram goda exempel på genomförandet av provet.

Information och implementering

Skolverket har arbetat för att informera huvudmän, skolor och lärare om mål och prov i årskurs 3.² Genom brev, broschyrer, informations- och stödmaterial samt filmer på Skolverkets webbplats har Skolverket informerat för att skapa förtrogenhet om målen och provet. Informationen har även riktat sig till föräldrar med barn i årskurs 3.

Under oktober 2008 inbjöd Skolverket till sex konferenser för de implementeringsansvariga som utsetts av kommuner och fristående huvudmän för att stödja lärare på lokal nivå vid införandet av mål och prov i årskurs 3. Under två dagar arbetade deltagarna med mål och prov för årskurs 3. För dessa konferenser utvecklade Skolverket informationsmaterial om målen och provet som sedan har använts lokalt vid implementering på skolor.

I slutet av höstterminen 2009 kommer skolor att få ta del av ytterligare ett stödmaterial om bedömning i ämnena matematik, svenska och svenska som andraspråk. Materialet utgår från bedömda elevsvar från ämnesproven med samtalsfrågor kring bedömning. Materialet kommer att vara tillgängligt på Skolverkets webbplats.

Malmö högskola har Skolverkets uppdrag att utvärdera implementeringen. De tre delredovisningar som hittills har presenterats visar att informations- och implementeringsinsatserna har haft ett positivt genomslag.

Nationell utvärdering

Skolverket genomförde, som nämnts ovan, en nationell utvärdering av elevernas måluppfyllelse i samband med införandet av mål och genomförandet av prov i årskurs 3. Den nationella utvärderingen består av intervjuer, enkäter och skolbesök för att få syn på effekter av införandet av mål och prov i årskurs 3. Arbetet med denna utvärdering pågår och redovisas i sin helhet i slutet av 2010.

Skolverket har gett Statistiska Centralbyrån (SCB) i uppdrag att samla in elevresultat från ämnesproven från ett urval på 400 skolor våren 2009. Resultat från denna insamling presenteras i mitten av oktober 2009. Våren 2010 planerar Skolverket en totalinsamling av resultaten från ämnesproven i årskurs 3 i likhet med de insamlingar som genomförs i årskurs 5 och 9.

² Redovisning av uppdrag till Statens skolverk angående mål och nationella prov i årskurs 3 (U2007/4558/S), Dnr 2007:02486.

Eftersom provet genomfördes i en utprovningssomgång lägger Skolverket stor vikt vid de erfarenheter som framkommit från årets genomförande. Erfarenheterna tas med i kommande utveckling och konstruktion av provet.

Provet kommer också att följas upp och utvärderas genom den insamling av elevarbeten och lärarenkäter som genomförs av de universitet som konstruerar och utvecklar proven. I oktober 2009 kommer Skolverket att genomföra ett seminarium för att utvärdera provets genomförande. Till detta seminarium är utöver provutvecklarna även lärare, lärarutbildare och forskare inbjudna.

Vidare arbete

Under våren 2009 har Skolverket gett universiteten i uppdrag att påbörja konstruktion av det prov som ska genomföras i skolorna våren 2010. Konstruktion av provuppgifter ska även ske utifrån något eller några av de mål som inte prövas i provet detta år. Vid utformandet av provet ska synpunkter och erfarenheter från 2009 års utprovningssomgång beaktas.

Skolverkets bedömning är att förutsättningarna för genomförande av provet år 2010 är mycket goda. Skolor och lärare bedöms ha större möjlighet att inför nästa år ha utvecklat rutiner för genomförande av provet. Provets format är genom denna utprovningssomgång känt, vilket gör att provet år 2010 kan tas emot på ett bra sätt.

Eftersom resultat från provet är under insamling återstår frågan om hur huvudmän och lärare följer upp och tar hand om resultaten. En första bild ges i mitten av oktober när resultaten från 400 skolor publiceras.

Bilaga 1. Översikt över ämnesprovets olika delar 2009.

Bilaga 1

Översikt över ämnesprovets olika delar 2009

Tidsangivelserna är att betrakta som ungefärliga och bygger på erfarenheter som gjorts vid utprovningarna av materialen. Lärare kan av olika skäl välja att anslå mer eller mindre tid.

Matematik

Självbedömning <i>Jag och matematik</i> genomförs före delproven		10–15 min	
Delprov:			
B	<i>Maskinen</i>	Geometriska objekt, gruppupp- gift (genomförs med ämnespro- vet i svenska/svenska som and- raspråk)	ca 40 min
C	<i>Maskinen</i>	Geometriska objekt, parupp- gift	20–40 min
D		Geometriska figurer	20–30 min
E		Räkna i huvudet	20–30 min
F		Räkna i huvudet	20–30 min
G		Skriftliga räknemetoder	30–40 min
H		De fyra räknesätten	30–40 min
I		Längd	30–40 min
J	<i>Spelet</i>	Räknemetoder, gruppupp- gift	
Kunskapsprofil			

Svenska och svenska som andraspråk

Självbedömning <i>Jag talar, läser och skriver</i> genomförs före delproven		ca 20 min	
Delprov:			
A	<i>Maskinen</i>	Muntlig uppgift: tala	ca 60 min
B	<i>Maskinen</i>	Muntlig uppgift: samtala (grupp)	ca 40 min
C	<i>Blodligan</i>	Läsuppgift: skönlitterär text	ca 60 min
D	<i>Människors och djurs språk</i>	Läsuppgift: faktatext	ca 60 min
E	<i>Rädsla</i>	Skrivuppgift: berättande text	ca 60 min
F	<i>Rädsla</i>	Samma text som i delprov E	se delprov E
G	<i>Djurens språk</i>	Skrivuppgift: beskrivande text	ca 60 min
Kunskapsprofil			